

Jaspers jako filosof

Ladislav Hejdánek

- ◆ přednáška, česky, vznik: 1992
- ◆ lecture, Czech, origin: 1992

KARL JASPERS (1883–1969)

Začátek přednášky v UKDŽ 2. 4. 1992 (jako pokračování pak následovala přednáška z r. 1967)

01

Letos na podzim tomu bude čtvrt století, co jsem na Vinohradech, tehdy to bylo v Radiopaláci, přednášel o Jaspersovi a žehral jsem na to, že je tento myslitel u nás takřka neznám a že z něho krom drobností není téměř nic přeloženo. Od té doby se mnoho nezměnilo. Něco vyšlo v různých skriptech, po více než dvaceti letech vyšla nedávno česky *Otázka viny* v druhém vydání Mladé fronty. Drobnější filosofické texty se teprve připravují, v podobě skript vyšly *Úvod do filosofie* je překladatelsky i vydavatelsky vyslovený polotovar, ale cenově přemrštěný. Samizdatově nějaké texty vyšly, ale překlad musí být ještě důkladně revidován. Zatím tedy u nás Jaspers neměl štěstí. O nějaké rezonanci, nebo dokonce o reagování české filosofie na jeho podněty zatím nemůže být ani řeči.

02

Tato nepřítomnost Jaspersova myšlení na naší filosofické scéně (která ovšem vůbec neznamená, že Jaspers je u nás naprosto nepřítomen) není na jedné straně u nás ničím ojedinělým, neboť podobně tomu je s mnoha filozofy jinými, ovšem s výjimkou Husserla a Heideggera, a na druhé straně to bohužel koresponduje s relativně omezenou přítomností Jaspersova myšlení i v dnešních diskusích západoevropských. Každému, kdo rozpozná alespoň v hrubých rysech Jaspersovu velikost a hloubku, musí být nápadné, jak relativně malý měla jeho filosofie vliv na evropské myšlení za jeho života i v následujících desetiletích až podnes. Nemůže být sporu o tom, že náleží mezi největší myslitele tohoto století, ale jeho význam, posuzován reakcí evropské filosofické veřejnosti, se zdá být okrajový. Kdo si tohle uvědomí a velikost Jaspersovu má před očima, musí si klást otázku, v čem spočívá zdroj tohoto rozporu: je snad v tom, že sám velikost tohoto myslitele přeceňuje, anebo je to naopak současná filosofie, která ji nedoceňuje? A proč by tomu tak bylo?

03

Náležím k těm, kdo se nedomnívají, že je ve filosofii nezbytné jít s proudem a vrhat se vždycky znovu tam, kam směřuje nějaká vlna zájmu, nezřídka módní a přechodná. Vždyť také u nás máme v tomto století myslitele svým způsobem zcela mimořádné, a přece zůstávají mimo hlavní zájem našich filosofů. Zejména dnes je zájem nově zaměřen na myšlenky cizí a na jejich import, přičemž se zapomíná na to, že žádná odjinud vnesená filosofie nepřežije v nových podmínkách, není-li naroubována na některou z domácích tradic. A tu se mi zdá, že Jaspers je v něčem blízký onomu pomasarykovskému myšlení, které radikalizovalo Masarykův kritický vztah k pozitivismu, aniž by znamenalo odvrát od rozumu, racionality a vůbec vědy, ačkoliv o nutnosti revize dosavadního typu racionality nemělo pochyb. Myslím především na Rádla, ale není tak docela sám. A je kupodivu, že také tento směr v českém myšlení se jevil v minulosti a také dnes jako okrajový a že zůstává bez většího vlivu. To je jistě další důvod pro to, abychom problém širšího působení filosofie podrobili bližšímu zkoumání.

04

U Jasperse udivuje především obrovská šíře jeho intelektuálního zájmu; mluvím o zájmu, nikoli o zájmech, protože to není přelétavost od jednoho k druhému, ale vnitřně integrovaný osobně dějinný pohyb. Začíná jako lékař, psychiatr a psycholog, ještě jako autor *Psychologie světónázorů* se důkladně setkává se zapomenutým či vlastně nikdy dosud řádně neodhaleným dánským myslitelem Kierkegaardem, přeorientovává se na filosofii a na několik let se téměř odmlčí (pochopitelně jen co do publikací, nikoliv na fakultě, kde přednáší), až potom na veřejnost vystoupí jako hotový filosof první třídy třemi svazky své *Filosofie* a zároveň malým, ale pronikavým spiskem o *Duchovní situaci doby*. Je to hluboký vhled do celkové společenské i politické situace nejen německé, ale přinejmenším evropské, ale je to stále ještě velmi akademické a abstraktní. Ale Jaspers se pak bytostně vyvíjí v myslitele politického pod tlakem událostí v samotném Německu a v Evropě i ve světě. Po válce píše svou *Otázku viny*, ale reflektuje brzo i tendence nového německého státu, v době

námluv s Kremlom a ostpolitiky neustává upozorňovat na hrozbu totalitarismu a celou knihou ukazuje na širší souvislosti nové hrozby, již se po válce stala atomová bomba. A vedle toho se nepřestává zabývat nejzákladnějšími otázkami filosofie, ale pamatuje také na populární knížky jako je *Malá škola ffického myšlení* nebo *Úvod do ffie*. A to nezmiňuje jeho interpretace *Velkých filosofů*, ale také mimořádných historických postav nefilosofů.

05

Tato obrovská šíře témat, jimiž se – a nikterak povrchně – zabýval, jakož i důkladnost a systematičnost, s jakou to dělal, činí z jeho myšlení „snad nejobsáhlejší metodologickou teoreticky platnost posuzující sebereflexi filosofie v tomto století“, jak to vyjádřil na sympoziu k 100. výročí jeho narození (Heidelberg 1983, vyšlo 1986) Helmut Fahrenbach.

06

Nejprve několik málo údajů z jeho života. (s. 7–10)

08

Výklad z r. 1967 (str. 10–26)

09

eventuelně výklad o Achsenzeit z r. 1963